

РОЗДІЛ 8. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

ДЕПОЗИТНІ ОПЕРАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УКРАЇНІ ТА ЇХ РОЗВИТОК DEPOSIT OPERATIONS OF COMMERCIAL BANKS IN UKRAINE AND ITS DEVELOPMENT

УДК 336.717.061.2

Белікова Т.В.к. е. н., доцент
кафедри фінансів та кредиту
Харківський національний університет
будівництва та архітектури**Марченко О.В.**к. е. н., доцент
кафедри фінансів та кредиту
Харківський національний університет
будівництва та архітектури**Шевченко М.В.**студентка кафедри фінансів та кредиту
Харківський національний університет
будівництва та архітектури

У статті розглянуто основні підходи до тлумачення терміна «депозит». Проаналізовано динаміку депозитних вкладень нефінансових корпорацій та домашніх господарств порівняно з динамікою їх кредитів. Проведено аналіз депозитів нефінансових корпорацій та домашніх господарств за строками їх погашення. Визначено основні причини низького рівня довгострокового депозитування юридичних осіб. Розглянуто зміну відсоткових ставок за депозитами за останні роки як для фізичних, так і для юридичних осіб.

Ключові слова: депозит, ресурсна база, депозитна політика, нефінансова корпорація, домашнє господарство.

В статье рассмотрены основные подходы к толкованию термина «депозит». Проанализирована динамика депозитных вложений нефинансовых корпораций и домашних хозяйств по сравнению с динамикой их кредитов. Проведен анализ депозитов нефинансовых корпораций и домашних хозяйств по срокам их погашения. Определены основные причины низкого уровня долгосрочного депозитирования юридических лиц. Рассмотрено изменение процентных ставок по депозитам за последние годы как для физических, так и для юридических лиц.

Ключевые слова: депозит, ресурсная база, депозитная политика, нефинансовая корпорация, домашнее хозяйство.

The aim of article is exploring the state of the resource base of Ukrainian banks. It has explored the basic concepts for the interpretation of the term "deposit". It has analyzed non-financial corporations' deposits and households' deposits by the periods their repayment. It has identified the main reasons the low level of long-term deposit of legal entities. It has studied changing deposits' interest rates for recent years for both individuals and legal entities.

Key words: deposit, resource base, deposit policy, non-financial corporation, household.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку банківської системи України та наближення її нормативів до стандартів ЄС у зв'язку з гармонізацією національних та європейських стандартів величезну роль відіграє здатність вітчизняної економіки залучати фінансові ресурси з метою їх трансформації в інвестування економіки країни та кредитування її різноманітних галузей. Тому аналіз наявних та вибір оптимальних умов залучення грошових коштів на депозитні рахунки є актуальними проблемами для більшості банків, що потребує перманентного аналізу даних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемами дослідження ресурсної бази комерційних банків, формування оптимального депозитного портфеля займалися багато вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них можна виділити таких, як О. Моргенштерн, Г.І. Бірман, О.Д. Василік, О.В. Васюренко, О.В. Дзюблук, О.І. Лаврушин, А.М. Мороз, М.І. Савлук. У працях цих відомих вчених ґрунтовно розглянуто теоретичні та практичні аспекти формування депозитного портфеля банків. Але постійні зміни законодавства країни, зміни тенденцій розвитку національної економіки вимагають новітніх досліджень в цьому напрямі.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз сучасного стану депозитної бази комерційних банків та перспектив їхнього розвитку, а також визначення основних причин невідповідності обсягів депозитних вкладень нефінансових корпорацій та домашніх господарств за строками.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Рівень розвитку економіки безпосередньо залежить від ступеня ефективності кредитно-інвестиційного забезпечення. Більшою мірою він забезпечується банківською системою країни, стан якої сьогодні є досить складним та важкопрогнозованим [1]. Водночас умови кредитування та інвестування визначаються умовами залучення депозитних ресурсів, що визначається такими факторами, як рівень доходів населення, довіра фізичних та юридичних осіб до банківської системи, їх зацікавленість у спрямуванні грошових коштів на депозитні рахунки банківських установ.

Крім того, достатній обсяг депозитної бази забезпечує ліквідність банківської діяльності. Якість депозитних операцій має на меті забезпечення для банку можливості проведення ефективних кредитних та інвестиційних операцій, які повинні сприяти отриманню прибутків для банків, а також стимулювати розвиток економіки країни загалом.

З метою визначення того, як в умовах нинішнього розвитку банківської сфери трактується поняття «депозит», наведено основні підходи до його тлумачення. В Законі України «Про банки і банківську діяльність» [2] депозит визначається як «кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і під-

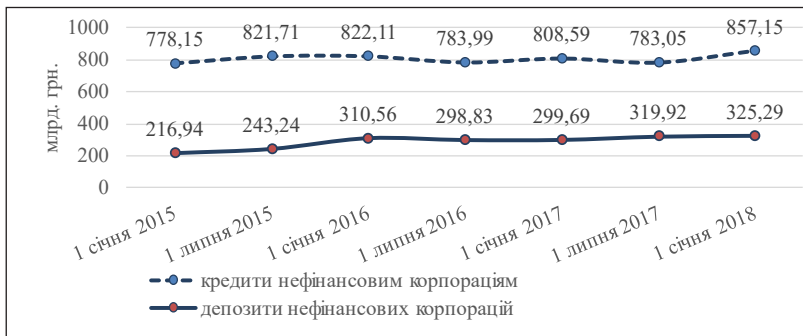

Рис. 1. Обсяги кредитів та депозитів нефінансовим корпораціям

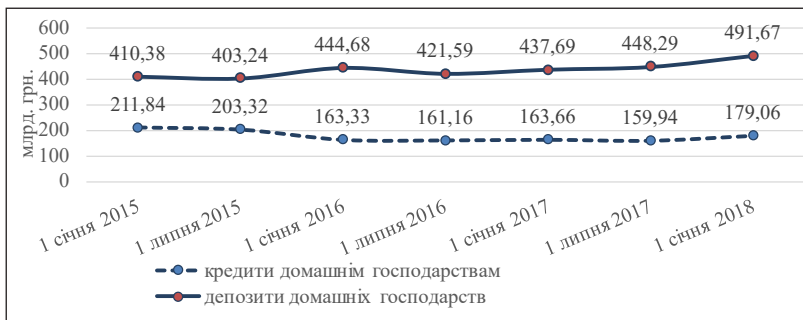

Рис. 2. Обсяги кредитів та депозитів домашнім господарствам

лягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору». В Положенні «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами» [3] депозит визначається як «грошові кошти в готівковій або безготівковій формі в валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору». О.В. Кошонько [4] визначає депозит як економічні відносини щодо передачі коштів клієнта в тимчасове користування банку. Ю.А. Бараннік [5] вважає, що депозит – це гроші або інші кошти в готівковій або безготівковій формі, у національній або іноземній валюті, передані власником (фізичною або юридичною особою) або третьою особою за дорученням і за рахунок власника до банку для зберігання на встановлених договором умовах з обов'язковим поверненням вкладнику. О.М. Шептуха [6] наголошує на тому, що депозитні ресурси банку – це сукупність грошових коштів вкладників, залучених банком на договірній основі на визначений термін або без зазначення такого терміну, які підлягають виплаті вкладникам, як правило, з відсотком, які забезпечують банк необхідною кількістю засобів для виконання активних операцій і дотримання банком нормативних вимог законодавства. Погляди науковців на терміни в законо-

давстві не суперечать один одному, а доповнюють визначення.

Зміна ринку депозитних ресурсів відбувається постійно у зв'язку з різноманітними обставинами. Це зміни в законодавстві, в депозитній політиці окремих банків, коливання облікових ставок НБУ тощо. Тому аналіз показників українських банків у сфері депозитних операцій є необхідним для вибору напрямів їх стратегічного розвитку.

Протягом 2015–2017 рр. обсяги депозитів нефінансових корпорацій та домашніх господарств коливаються, адже спостерігається то їх поступове зростання, то знову незначне скорочення (за даними НБУ [7]). Обсяги кредитів та депозитів нефінансовим корпораціям представлено на рис. 1.

З рис. 1 видно, що депозити нефінансових корпорацій у 2015 р. зростали, темп їх зростання за рік склав 43,15%. У 2016 р., навпаки, спостерігається деяке зниження обсягів

депозитів, а саме на 3,5% відносно початку року. У 2017 р. знову відбувається зростання цього показника на 8,54%, а станом на 1 січня поточного року він досягає значення 857,15 млрд. грн., що є найбільшим значенням за останні три роки.

Обсяги кредитів нефінансовим корпораціям значно перевищують обсяги їх депозитів, а саме у 2,64 рази станом на 1 січня 2018 р. За друге півріччя 2017 р. темп приросту депозитів юридичних осіб склав лише 1,68%, тоді як темп приросту кредитів становив 9,46%. Це вказує на те, що в сучасних економічних умовах юридичні особи не залишають значні обсяги грошових коштів на депозитних рахунках, що є негативною тенденцією.

Обсяги кредитів та депозитів домашнім господарствам представлено на рис. 2.

Як видно з рис. 2, ситуація з домашніми господарствами дещо інша, адже фізичні особи більше грошових коштів зберігають на депозитних рахунках, ніж беруть кредити. На початок поточного року депозити в 2,75 разів перевищували кредити, на початок 2017 р. – у 2,67 разів, на початок 2015 р. – у 1,94 рази, тобто спостерігається зростання розриву між величиною кредитів та депозитів.

Загалом за підсумками 2017 р. депозити населення в гривні виросли на 22,4%, у валюті обсяги не змінилися. При цьому лідером щодо залучення гривневих коштів населення став «Приватбанк», а валютних – «Ощадбанк» [8].

Домашні господарства та нефінансові корпорації залишають грошові кошти на депозитних рахунках з різними цілями. Домашні господарства час-

тину своїх заощаджень надають в користування комерційним банкам з метою отримання прибутків. Нефінансові корпорації змушені всі розрахункові операції здійснювати через банки. Але велика кількість підприємств в умовах нестабільності національної валюти віддає перевагу не тому, щоб залишати грошові кошти на рахунках в банках, а тому, щоб вкладати в операційну діяльність.

Відсоткові ставки за строковими вкладками та на вимогу суттєво відрізняються одна від одної. Відсоткові ставки для фізичних та юридичних осіб також неоднакові, адже станом на 1 лютого 2018 р. середні відсоткові ставки по нових кредитах у гривнях для домашніх господарств дорівнювали 11,36%, для нефінансових корпорацій – 10,18%; для непогашених депозитів – 10,88% та 8,42% відповідно [7]. До того ж за останні три роки спостерігається зниження відсоткових ставок за депозитами. Якщо в 2015 р. цей показник для домашніх господарств за новими депозитами перевищував значення у 20%, то на кінець 2017 р. він впав до 10% за даними НБУ, що пояснює зниження обсягів депозитних вкладень. Те ж саме стосується нефінансових корпорацій, адже якщо на початок 2015 р. середні ставки в гривнях за депозитними вкладками дорівнювали близько 24%, то на кінець 2017 р. – лише близько 16%. На рис. 3 представлено обсяги депозитів нефінансових корпорацій за строками погашення.

З рис. 3 видно, що найбільші обсяги коштів на депозитах нефінансових корпорацій складають кошти на вимогу, а саме 201,47 млрд. грн. станом на 1 січня 2018 р., що в 2,29 разів перевищує обсяг коштів на строкових вкладках терміном до 1 року, а також у 23,76 разів перевищує обсяг коштів терміном від 1 до 2 років.

Найменші обсяги займають грошові кошти строком більше 2 років, адже станом на 1 січня 2016 р. їх доля в загальному обсязі депозитних вкладень нефінансових корпорацій складала лише 0,84%, на 1 січня 2017 р. – 1,03%. В наступному році спостерігається їх суттєве зростання, а на 1 січня 2018 р. їх частка досягла значення у 8,36%.

На рис. 4 представлено обсяги депозитів домашніх господарств за строками погашення за останні три роки.

Як видно з рис. 4, найменший обсяг депозитних вкладень домашніх господарств, як і нефінансових корпорацій, складають депозити строком

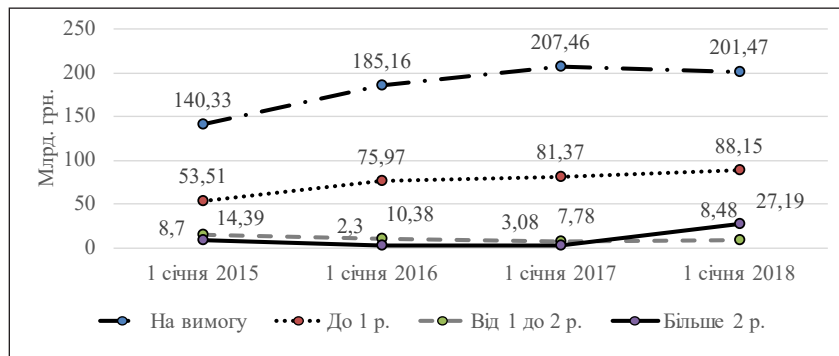

Рис. 3. Обсяги депозитів нефінансових корпорацій за строками погашення

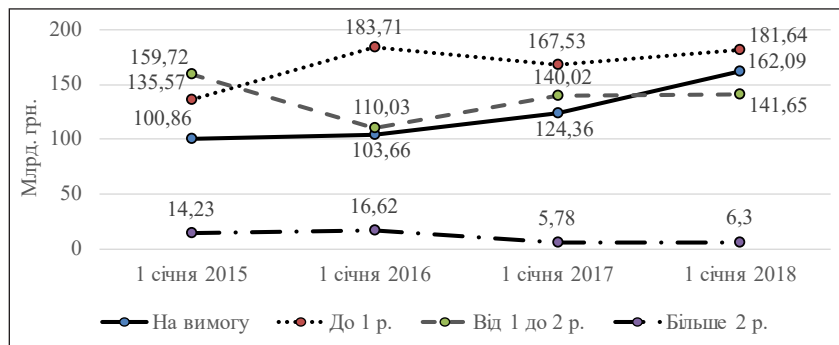

Рис. 4. Обсяги депозитів домашніх господарств за строками погашення

більше 2 років. Це свідчить про недовіру до банківських установ як фізичних, так і юридичних осіб, а особливо це стосується довгострокових вкладень.

Найбільшу частку в загальному обсязі депозитів домашніх господарств складають вклади строком до 1 року (станом на 1 січня 2018 р. вони склали 36,94%).

Тривогу викликає факт зростання величини депозитів на вимогу, адже на початок 2015 р. їх частка складала 24,58%, у 2016 р. – 25,03%, у 2017 р. – 28,41%, у 2018 р. – вже 32,97%. Їх значення в поточному році вперше за період, що аналізується, перевищує обсяг депозитів терміном від 1 до 2 років, а також наближується до значення обсягу депозитів до 1 року.

Висновки з проведеного дослідження. Найбільш дешевими ресурсами комерційних банків є рахунки на вимогу, які сьогодні складають основну частку залучених ресурсів. Але власники таких рахунків мають можливість у будь-який час вилучити всі свої кошти, що може негативно вплинути на платоспроможність банківських установ. Тому пошук оптимального співвідношення строкових депозитів та вкладів на вимогу, оптимальних відсоткових ставок за всіма видами депозитів, надання різноманітних супутніх послуг, які можуть стимулювати наявних та потенціальних клієнтів вкладати грошові кошти в банки, є основними напрямками подальших досліджень у сфері депозитування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бикова О.В., Марченко О.В. Оцінка ефективності кредитної політики банку. Молодий вчений. 2017. № 3 (43). С. 586–589.
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
3. Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами: Положення. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG8577.html.
4. Кошонько О.В. Тенденції розвитку вітчизняного депозитного ринку в сучасних умовах. Економіка і суспільство. 2016. № 3. С. 399–405.
5. Бараннік Ю.А. Аналіз депозитних операцій банку. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jsrui/bitstream/123456789/1042/1/Бараннік%20Ю.%20А.%20Аналіз%20депозитних%20операцій%20банку.pdf>.
6. Шептуха О.М., Маркарян А.А. Управління залученням ресурсів банку з депозитних джерел. Молодий вчений. 2017. № 5 (45). С. 780–783.
7. Грошово-кредитна та фінансова статистика. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58127.
8. Банківська система у 2017 році спрацювала зі збитком (21 лютого 2018 р.). URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2018/02/21/634310>.